

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ, ІСТОРІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ**

**ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ У
СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ**

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти, 2 курсу 07-231М групи;

Освітньо-професійної програми «Психологія»;
спеціальності 053 Психологія

Алла БАБІНА

Керівник:

д. психол. н., професор Олена БЛИНОВА

Рецензент:

д. психол. н., професор Світлана КУЗІКОВА

Херсон – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. НАУКОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СПІЛКУВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	8
1.1. Загальна характеристика спілкування як механізму сприйняття та розуміння в соціумі.....	8
1.2. Аналіз особливостей процесу спілкування старшокласників у колі ровесників.....	15
1.3. Характеристика своєрідності процесу спілкування старшокласників з дорослими.....	19
РОЗДІЛ 2. ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СТАРШОКЛАСНИКІВ.....	24
2.1. Аналіз впливу соціальних мереж на особливості розвитку старшокласників.....	24
2.2. Дослідження процесу соціалізації через мережу Інтернет.....	26
2.3. Характеристика позитивних та негативних сторін соціальних мереж на процес спілкування старшокласників.....	29
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ...32	32
3.1. Характеристика вибірки та методів психологічного дослідження впливу соціальних мереж на особливості спілкування старшокласників.....	32
3.2. Розробка рекомендацій щодо профілактики негативного впливу соціальних мереж.....	38
ВИСНОВКИ.....	40
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	46
ДОДАТКИ	

Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача вищої освіти Херсонського державного університету.....	50
Додаток Б. Анкетування впливу соціальних мереж на комунікативне середовище старшокласника.....	51

ВСТУП

Питання вивчення молоді завжди привертало увагу психологів, але особливо актуальними воно стало останнім часом. Двадцять перше століття характеризують як час підвищення рівня освіченості і матеріального стану членів нашого суспільства, розширення можливостей розвитку та задоволення духовних і матеріальних потреб підростаючого покоління, проте, зауважимо, що ця позитивна характеристика має і одночасно негативну сторону, а саме – більш складне формування у підростаючого покоління розумних бажань і устремлінь.

Сьогодні Інтернет став невід'ємною частиною нашого життя завдяки одній із своїх основних функцій – комунікативній. Саме це і дало поштовх до появи одного із найбільш поширених засобів веб-комунікації – соціальних мереж. Мільйони користувачів Інтернету регулярно відвідують тисячі соціальних веб - сайтів, щоб зв'язатися зі своїми друзями, ділитися думками, фотографіями, відео та обговорювати навіть їхнє повсякденне життя.

Проте, на нашу думку, важливо також усвідомлювати, що мережа Інтернет дає не лише той ривок можливостям та здібностям для покращення знань та розширення кола інтересів. Протилежною стороною медалі є те, що в Інтернеті існують реальні, а не віртуальні загрози, як для дорослих, так і для дітей. Сюди ми можемо віднести Інтернет - залежність, економію або відсутність часу на живе спілкування. Соціальні мережі, відсуваючи на другий план класичні інститути соціалізації – родину, школу, друзів, – займають усе більш домінуючу роль у процесі соціалізації особистості й здійснюють безпосередній вплив на її ціннісні орієнтації.

Зазначимо, що вивченням питання особливостей спілкування в мережі Інтернет займалися як закордонні (А. Голдберг, А. Войскунський, Д. Грінфілд, К. Янг), так і українські вчені (О. Белінська, Є. Акімова, Ю. Данько, Ю. Бабаєва,

А. Жичкина, О. Філатова та ін.). Серед праць вчених можна помітити дослідження мотивації користувачів соціальних мереж – їх вплив на розвиток та соціалізацію особистості, на особистість користувачів, симптоми, причини Інтернет – залежності та заходи для її профілактики.

Також різноманітні питання стосовно формування і розвитку мережевого суспільства висвітлюють такі вчені, як: М. Кастельс, Д. Белл, А. Турен, А. Тоффлер, Дж. Гелбрейт, Р. Інгельгарт. Аналізування основних положень, принципів використання соціальних мереж та прогнозування можливого розвитку в майбутньому даного Інтернет - ресурсу досить непогано описано у працях Дж. Вальтера Д. Вестермана, Б. Ван Дер Хейда, С. Тонга, Л. Лангвелла, Дж. Кіма та Дж. Антоні.

Хоч всі можливості Інтернету і соціальних мереж поки не досліджені повною мірою, але ті дослідження, якими ми можемо оперувати зараз засвідчують їх величезний вплив на формування свідомості молоді, мотиви її поведінки, ціннісні орієнтації, стиль життя, вибір мети і шляхів її реалізації.

Слід також зазначити, що в сучасній літературі обмаль праць, присвячених висвітленню питання позитивних і негативних аспектів використання соціальних мереж сучасною молоддю, зокрема – старшокласниками. Таким чином, незважаючи на достатньо велику кількість публікацій із цієї проблематики, вона зберігає свою актуальність.

Саме тому, усі ці наведені вище аспекти і підштовхнули нас дослідити тему: «Особливості спілкування старшокласників у соціальних мережах». **Актуальність питання** полягає у тому, що соціальні мережі об'єднують мільйони юнаків, які спілкуються між собою. Тому, на нашу думку, необхідно дослідити вплив соціальних мереж на комунікативне середовище старшокласників.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Кваліфікаційна робота написана в межах тематичного плану кафедри психології

Херсонського державного університету «Соціально-психологічні виміри становлення та розвитку особистості» (державний реєстраційний номер 0119U101096).

Метою нашої роботи є комплексний аналіз особливостей спілкування старшокласників у соціальних мережах та виявлення позитивних та негативних особливостей впливу цих самих мереж на їх комунікативне середовище.

Відповідно до вказаної мети було визначено і розглянуто наступні **завдання**:

- дати визначення поняттю «спілкування» та проаналізувати особливості процесу спілкування старшокласників у колі ровесників та дорослих;
- охарактеризувати вплив соціальних мереж на особливості розвитку старшокласників;
- дати характеристику процесу соціалізації через мережу Інтернет – окреслити позитивні та негативні її сторони;
- провести емпіричне дослідження впливу соціальних мереж на особливості спілкування старшокласників;
- на основі отриманих результатів розробити рекомендації щодо негативного впливу соціальних мереж.

Об'єктом дослідження є процес спілкування.

Предмет дослідження – особливості спілкування старшокласників у соціальних мережах.

Методи дослідження:

- 1) теоретичні методи – аналіз, систематизація та узагальнення літературних джерел;
- 2) емпіричні – спостереження? анкетування та тестування;
- 3) математико-статистичні методи: кореляційний аналіз.

Наукова новизна роботи полягає у доповненні існуючих теоретичних відомостей щодо розвитку комунікативного середовища старшокласників; розширенні наукових уявлень з проблеми негативного впливу соціальних мереж та розробці авторських рекомендацій для профілактики даного впливу.

Практична значення одержаних результатів полягає в тому, що отримані емпіричні результати можуть бути корисними в практиці соціально-психологічного аналізу комунікативного середовища підлітка.

Апробація та оприлюднення одержаних результатів. Наша робота була представлена на двох конференціях – «Соціокультурні та психологічні виміри становлення особистості» (30 вересня – 01 жовтня 2021 р.) та «Соціально-психологічні технології розвитку особистості» (22 квітня 2021 р.). Також роботу заслухано на засіданні кафедри психології (Протокол від 04.10.2021 №3).

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1

НАУКОВО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИВЧЕННЯ ПРОЦЕСУ СПІЛКУВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

1.1. Загальна характеристика спілкування як механізму сприйняття та розуміння в соціумі

Спілкування у своєму розумінні – одна із головних проблем, яка є поводителем під час вивчення питань сприйняття й розуміння людьми одне одного, лідерства і керівництва, колективів та груп, взаємин між людьми в колективами й групами, конфліктів. Саме спілкування дає змогу більш чітко зрозуміти процес міжособистісної взаємодії.

Спілкуючись, люди обмінюються інформацією, узагальненнями, думками, почуттями. Тому спілкування можна охарактеризувати як:

- комунікація, приймання і передавання інформації (зрозуміло, що інформацію можна отримати також завдяки спостереженню);
- взаємодія, взаємовплив, обмін думками, цінностями, діями;
- сприймання та розуміння одне одного, тобто пізнання себе та іншого.

Отже, спілкування – міжособистісна і міжгрупова взаємодія, основу якої становить пізнання одне одного й обмін певними результатами психічної діяльності (інформацію, думками, почуттями, оцінками тощо). Інакше кажучи, спілкування – це взаємодія двох або більше людей, спрямована на узгодження та об'єднання зусиль з метою налагодження взаємин і досягнення загального результату [1, с.5] (Барановська Л.В., Глушаниця Н.В.).

Особистість як суспільна істота постійно відчуває духовну потребу у спілкуванні. Головною причиною цього явища є суспільний спосіб її буття та необхідністю взаємодії у процесі діяльності.

Спілкування – зв'язок між людьми, під час якого виникає психічний контакт, який проявляється в обміні інформацією, взаємовпливі, співчутті, взаєморозумінні. Спілкування є процесом виховання і самовиховання, в якому люди впливають один на одного без дидактики і моралізування. Тому такими важливими є моральний зміст і культурні форми спілкування як форми творчості, яка допомагає виявити і розкрити кращі якості особистості. Воно вибудовується на повазі до гідності іншої людини, дотриманні сформованих людством норм моралі, звичаїв тощо.

При спілкуванні завжди відбувається обмін інформацією – комунікація. Однак спілкування і комунікація не тотожні за своїм змістом.

Комунікація – смисловий та індивідуально-змістовий аспект соціальної взаємодії; обмін інформацією у різноманітних процес соціальної взаємодії.

Зіставлення обох понять дає підстави для висновків, що «спілкування» є загальним за своїм змістом, а «комунікація» – конкретним, яке позначає лише один із його типів (обмін інформацією).

Взагалі комунікацію розрізняють на вербальну (словесну) та невербальну (безсловесну). Сам зміст комунікації може бути будь – який, проте, зауважимо, що в змісті завжди буде присутнє певне повідомлення, яке повинно забезпечити досягнення певної мети.

Зазначимо, що процес спілкування передбачає не лише обмін інформацією. Це взаємонасичення знаннями, враженнями, почуттями та емоціями. З одного боку, вони можуть бути швидкоплинні, з іншого – стійко позиціонують індивіда щодо інших людей і предметів. При чому, здатність відчувати людина набуває тільки у спілкуванні.

Структура спілкування – порядок стійких зв'язків між його елементами, котрі забезпечують цілісність цього феномену, тотожність самому собі у процесі зовнішніх і внутрішніх змін.

У структурі будь-якого акту спілкування традиційно прийнято виділяти перцептивну, комунікативну та інтерактивну складові (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Структура спілкування (за Андрєвою Г. М.)

Складові	Зміст
Перцептивна	<p>Передбачає сприймання людьми одне одного. У процесі спілкування в індивіда формується уявлення про партнера, його здібності, характер, світогляд, знання, уміння тощо.</p> <p>Перцептивні навички виявляються в уміннях визначати контекст зустрічей; розуміти настрій партнера по його вербальній та невербальній поведінці; враховувати «психологічні ефекти» сприйняття при аналізі комунікативної сторони.</p>
Комунікативна	<p>Передбачає використання засобів спілкування, які підрозділяються на вербальні та невербальні.</p> <p>Охоплює обмін інформацією, а також те, як інформація формується, уточнюється, розвивається.</p>
Інтерактивна	<p>Передбачає обмін не лише інформацією, а й різними діями, за допомогою яких здійснюється взаємне стимулювання, контроль та взаємодопомога у розв'язанні спільного завдання. Взаємодія в цьому контексті є об'єктом спілкування, що виявляється в організації взаємних дій, спрямованих на реалізацію спільної діяльності, досягнення спільної мети.</p>

Процес спілкування складається з певних рівнів, різні вчені виділяють різну їх кількість, але основним моментом при цьому є зміст і мета кожного рівня спілкування [1, с.11] (Барановська Л. В., Глушаниця Н. В.).

Вчені Є. Головаха і Н. Паніна у спілкуванні виділяють наступні рівні:

- ритуальний, або соціально-рольовий рівень; основна ціль (мета) спілкування – презентація очікуваної від людини ролі, демонстрація знання норм соціального середовища. Спілкування при цьому носить, як правило, анонімний характер, незалежно від того, чи відбувається воно між незнайомими, чи знайомими або близькими людьми;
- діловий, або маніпулятивний рівень; метою такого спілкування є організація спільної діяльності, пошук способів підвищення ефективності

співпраці. Партнери при цьому оцінюються не як унікальні, неповторні особистості, а з точки зору того, наскільки добре вони можуть виконувати поставлені перед ними завдання, тобто оцінюються їх функціональні якості;

- інтимно-особистісний рівень; мета – задоволення потреби в розумінні, співчутті. Для спілкування для цього рівні характерні психологічна близькість, емпатія, довіра [5, с. 27] (Бородін І., Комарова К. В.).

Зазначимо, що існують і інші класифікації рівнів спілкування. Так, наприклад, Б. Ломов говорить, що традиційно в процесі спілкування можна виділити наступні рівні:

- макрорівень (людина спілкується з іншими людьми відповідно до традицій, звичаїв, суспільних відносин);
- мезорівень (спілкування відбувається в межах конкретної теми);
- мікрорівень (акт контакту: питання – відповідь тощо) [30, с. 14].

До основних правил ефективного спілкування автор пропонує віднести:

- розмова на мові партнера. Мова повідомлення повинна бути зрозуміла усім суб'єктам спілкування;
- підкреслення значущості партнера, виявлення поваги до нього.
- підкреслення спільності. Ефективний вид цієї техніки спілкування – підкреслення професійної спільності. Протилежна поведінка, неефективна – це підкреслення відмінностей, коли акцент ставиться на розбіжностях;
- виявлення інтересу до проблем партнера [5, с.16] (Бородін Є. І., Комарова К. В.).

Велику роль у процесі взаєморозуміння відіграють уміння та навички визначати, яким із способів співрозмовник сприймає інформацію або обмінюється нею:

- 1) візуально (за допомогою зору);
- 2) аудіально (за допомогою слуху);
- 3) кінестетично (через дотик та ін. відчуття);

Для систематизації та цих умінь для їх унаочненню ми пропонуємо скласти таблицю (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

Особливості сприйняття інформації співрозмовника

Ознаки, які характерні для основних способів сприйняття інформації	Способи сприйняття		
	візуальний	аудіальний	кінестетичний
Жести: а)вище пліч б)на рівні грудей в)нижче грудей	+		
		+	
			+
Дихання: а)верхнє (ключичне) б)середнє (міжреберне) в)нижнє (діафрагмальне)	+		
		+	
			+
Голос (тон, темп): а)високий б)середній в)низький	+		
		+	
			+
Ключові слова: а)бачити, уявляти б)слухати, говорити в)відчувати, почувати	+		
		+	
			+

Сам процес спілкування повинен мати зміст та мету, виконувати певні функції.

Щодо змісту спілкування, то традиційно під цим поняттям прийнято розуміти ту інформацію, яка передається співрозмовником у процесі психологічної взаємодії. Зазначимо, що до змісту спілкування можна віднести також і відомості про внутрішній емоційний стан людини, про стан зовнішнього середовища. Також змістом спілкування можуть бути знання про багатий, прижиттєво набутий досвід, про систему вмінь та навичок. За змістом спілкування класифікують на:

- матеріальне (обмін продуктами і предметами діяльності, які, своєю чергою, слугують засобом задоволення актуальних потреб суб'єктів);

- когнітивне (обмін знаннями у процесі навчальної діяльності);
- діяльнісне (обмін діями, операціями, уміннями, навичками);
- кондиційне (обмін психічними чи фізіологічними станами: люди впливають одне на одного, прагнуть спричинити певний фізичний або психічний стан, наприклад, підвищити настрій або зіпсувати його; заспокоїти одне одного, а в кінцевому результаті – певним чином вплинути на самопочуття один одного);
- мотиваційне (обмін потребами, мотивами, цілями, інтересами).

Мета спілкування – це саме та ціль та необхідність, заради якої людина виконує даний вид діяльності (спілкування). Оскільки термін «людина» відноситься до біологічних понять, тому спілкування за ціллю поділяють на біологічне та соціальне. Біологічне – це спілкування, необхідне для підтримання, збереження і розвитку організму. Воно пов'язане із задоволенням основних біологічних потреб. Соціальне спілкування зорієнтоване на розширення і зміцнення міжособистісних контактів, на особистісне зростання індивіда.

Через те, що процес спілкування є багатоаспектним, для нього характерним є одночасне виконання декількох функцій. Наприклад, Б. Ломов виокремлює інформаційно-комунікативну, регулятивно-комунікативну та афективно-комунікативну функції спілкування.

Інформаційно-комунікативна функція охоплює процеси формування, передавання та приймання інформації.

Регулятивно-комунікативна функція спілкування виявляється в коригуванні поведінки співрозмовників.

Афективно-комунікативна функція спілкування характеризує емоційну сферу людини. У ній виявляється ставлення людини до навколишнього світу і до соціуму.

Зазначимо, що існують й інші класифікації функцій спілкування. Так, зокрема Л. А. Карпенко розрізняє залежно від мети спілкування такі його функції:

- контактну (встановлення контакту як стану готовності до передавання та приймання інформації, підтримання зв'язку у формі постійної взаємозорієнтованості);
- інформаційну (обмін інформацією, думками, рішеннями);
- спонукальну (стимулювання партнера у спілкуванні до взаємодії);
- координаційну (взаємоорієнтованість і погодження дій упродовж організації взаємної діяльності);
- розуміння (розуміння змісту повідомлення, розуміння партнерами один одного, їхніх намірів, емоційних станів);
- амотивну (збудження в партнера необхідних емоційних станів «обмін емоціями» чи зміна власних емоцій під впливом партнера);
- встановлення і фіксування свого місця в системі рольових, статусних, ділових зв'язків соціуму, у якому необхідно діяти індивіду;
- впливу (зміна стану, поведінки, особистісно-образних формувань: намірів, настанов, рішень, потреб, дії) [1, с.13] (Барановська Л.В., Глушаниця Н.В.).

Також іноді виділять і наступні функції спілкування:

- самовияв (спілкування є формою взаєморозуміння психологічного контексту);
- трансляційну (передавання конкретних способів діяльності, оцінок);
- експресивну (взаєморозуміння переживань);
- соціального контролю (регламентування поведінки і діяльності);
- соціалізації (формування навичок взаємодії в суспільстві відповідно до прийнятих норм і правил).

Отже, процес спілкування є головною умовою процесу обміну інформацією, узагальненнями, думками, почуттями. Має власну багаторівневу структуру та в залежності від поставлених задач (мети спілкування) виконує низку різних функцій.

1.2. Аналіз особливостей процесу спілкування старшокласників у колі ровесників

За даними вікової психології, вік старшого школяра (9-11 класи, 15-17 років), відносять ранньої юності. Оскільки зміст юності як етапу розвитку особистості визначається насамперед соціальними умовами, тому ми повинні розуміти, що наскільки від соціальних умов залежить положення молоді в суспільстві, обсяг знань, якими їй належить оволодіти, ряд інших факторів.

Однією із характерних ознак психології старшокласника є явище неоднорідності його соціального статусу. З однієї сторони, індивіда продовжують хвилювати проблеми, успадковані з підліткового етапу, - відповідно вікова специфіка, право на автономію від дорослого, сьогоденні проблеми взаємовідносин, оцінок, різноманітних заходів тощо. З іншого боку, перед ними стоять задачі життєвого самовизначення. Такий збіг внутрішніх і зовнішніх факторів або соціальна ситуація розвитку Л.С. Виготський, Л.І. Божович визначають як одну із особливостей розвитку особистості в старшому шкільному віці.

Саме на основі нової соціальної ситуації розвитку відбувається корінна зміна в змісті і співвідношенні основних мотиваційних тенденцій особистості старшокласника, що визначає зміни і інших його психологічних особливостей. Таким чином, ми можемо упевнено стверджувати, що юнацький вік в психології являє собою своєрідний та психологічно нестійкий період між дитинством та дорослим віком [30, с.97] (Городяненко В. Г.).

Отже, старший школяр знаходиться ніби на порозі вступу в самостійне трудове життя. Для нього набувають особливої актуальності фундаментальні задачі соціального та особового самовизначення - визначення себе та свого місця в дорослому світі. Юнака та дівчину починають цікавити багато серйозних питань, таких як – знайти своє місце в житті, обрати справу у відповідності зі своїми можливостями і здібностями, в чому смисл життя, як стати справжньою людиною та багато інших.

Усі дослідники психології цього віку так чи інакше сходяться у визнанні того, наскільки велике значення має у цьому віці спілкування, особливо з ровесниками. Стосунки з товаришами в цей період життя перебувають у центрі світоглядної прерогативи старшокласника.

Л. Божович відмічає: «якщо в молодшому шкільному віці основою для об'єднання дітей найчастіше є спільна діяльність, то у старшому, навпаки, привабливість занять та інтереси в основному визначаються можливістю широкого спілкування з ровесниками» [30, с.113] (Городяненко В. Г.).

Варто підмітити, що особистості старшокласника конче необхідно не лише спілкуватися із ровесниками, а й займати серед них становище, що задовольнятиме його. Для деяких це намагання може виражатися через бажання посісти у групі позицію лідера, для інших – бути визнаним, улюбленим товаришем, ще для інших – непорушним авторитетом у якійсь справі, але у будь-якому випадку є головним мотивом поведінки школярів у старших класах.

Крім того, слід відзначити, що суб'єктивна значущість для юнака сфери його спілкування з однолітками контрастує з явним недооцінюванням цієї значущості дорослими, особливо учителями. Саме переживання щодо спілкування із ровесниками виявляються найтипівішими в цей період, а вчителі вважають, що це переживання через спілкування з учителями, батьки ж вважають, що через них. Тому це стає дуже кричущою проблемою, яка показує про неспроможність дорослих, які оточують старшокласника бачити його

переживання. У більшості юнаків спостерігаємо потребу не лише у спілкуванні із однолітками, але і необхідності бути важливим в їх очах. Наслідком цього є внутрішні переживання даної ситуації. Проблема дорослих в тому, що вони не завжди в змозі це помітити.

У життєдіяльності старших школярів важлива роль належить їх спілкуванню з ровесниками. Цьому процесу властиві такі тенденції:

а) розширення кола спілкування. Старшокласник починає збільшувати час, який він виділяє на спілкування (в середньому приблизно три-чотири години в будні, сім-дев'ять годин у вихідні), досить помітно розширює свій соціальний простір (серед його друзів починають з'являтися учні інших шкіл, училищ, студенти вищих навчальних закладів), збільшує географію кола спілкування (постійно веде активний пошук нових знайомств при постійній готовності до комунікативних контактів) [1, с.17] (Барановська Л. В., Глушаниця Н. В.).

Розширюючи географічні кордони сфери свого спілкування спричиняє реалізацію потреби переживати нові, набувати новий досвід, відчувати себе у новій ролі, а також потребу у його вибірковості, самовиявленні та розумінні з боку інших. Дуже часто на рівні із цим всім виступає глибоке переживання проблем, пов'язаних боязню схибити на одному із етапів та втратити отриманий результат.

Якщо ми говоримо про спілкування в середині мікроколективу, у групі чи у парі, то часто для пошуку найсприятливіших психологічних умов для комунікативної взаємодії починає з'являтися так зване неформальне спілкування. Для нього характерним є те, що між учасниками у процесі спілкування прослідковується спільність ліній щодо очікування співчуття і співпереживання, потреба у щирості та єдності у поглядах, самовираженні.

Однак для юнацької комунікативності часто характерним є явище егоцентричності. Причиною, на нашу думку, є те, що особистість, яка потребує

самовиявлення та розкриття своїх переживань починає домінувати над інтересом до почуттів і переживань іншого, що зумовлює взаємну напруженість у стосунках, незадоволеність ними.

Емоційна прив'язаність у міжособистісних стосунках на етапі юнацького віку реалізується у дружбі, яка є школою саморозкриття особистості, розуміння іншої людини. Її критеріями старшокласники вважають взаєморозуміння, взаємодопомогу, вірність і психологічну близькість. Особливо цінуючи дружбу з дорослими, вони більше потребують усе-таки дружби з ровесниками.

Вчені І. Кон та В. Лосенков провели невеличке дослідження прагненню старшокласників дружити із особами різних вікових груп. За результатами дослідження 75-85% старшокласників прагнуть дружити з ровесниками, 1—19% – зі старшими за себе і тільки 1-4% – з молодшими [15] (Гуцало Е. У.).

Особливості юнацької дружби залежать також і від статі. Наприклад, у дівчат на 1,5-2 роки раніше, ніж у хлопців, виникає потреба в інтимній дружбі. Це зумовлене не тільки їхньою вищою емоційністю, наданням більшого значення особистісним стосункам, вищою схильністю до саморозкриття, а й швидшим особистісним і соціальним розвитком, більш ранньою появою складних форм самопізнання, що є основою формування потреби в інтимній дружбі [28].

Однією із форм спілкування в старшому шкільному віці є саме побачення. Спілкуючись на побаченні, особи мають змогу забезпечити задоволення багатьох важливих соціально-психологічних потреб особистості. До таких потреб передусім відносять:

- 1) можливість розважитися, повеселитися з ровесниками протилежної статі;
- 2) прагнення соціалізуватися, пізнати представника протилежної статі, оволодіти відповідними способами міжособистісної взаємодії;

3) бажання підвищити свій статус у групі ровесників, з'явившись серед них зі своїм хлопцем чи дівчиною;

4) можливість установити стосунки з представниками протилежної статі для вибору дружини чи чоловіка;

5) набуття сексуального досвіду або одержання сексуального задоволення;

6) прагнення знайти друга протилежної статі, з яким можна спілкуватися та мати спільні інтереси;

7) встановлення тісних, глибоко особистісних стосунків з людиною протилежної статі з метою самовираження [15] (Гуцало Е. У.).

Зауважимо, що у ранньому юнацькому віці хлопці та дівчата ставляться до побачень набагато серйозніше, ніж підлітки. Якщо раніше їх увагу спочатку привертала зовнішність співрозмовника, то тепер їх переймають його особистісні якості та можливість чи неможливість спільних планів на майбутнє. Однією із головних цілей побачень стають дружні стосунки та вибір партнера для майбутнього сімейного життя.

Отже, міжособистісне спілкування старшокласників у колі ровесників є важливим чинником розвитку особистості. Спілкування з ровесниками характеризується розширенням його сфери. Емоційна прив'язаність у міжособистісних стосунках реалізується у юнацькій дружбі. У сфері інтимних стосунків старшокласники задовольняють свої важливі соціально-психологічні потреби. Основною умовою спілкування з дорослими є довіра.

1.3. Характеристика своєрідності процесу спілкування старшокласників з дорослими

Важливість спілкування для старшокласника з однолітками нерідко відсуває на задній план його стосунки з дорослими, передусім із батьками і

вчителями. Цю проблему також може спричинити ще ряд причин. Однією із них нерозуміння дорослими внутрішнього світу їх дитини, хибні або примітивні уявлення про його переживання, мотиви тих чи інших вчинків, прагнень, цінностей. І батьки, і вчителі здебільшого не вміють побачити і врахувати у практиці виховання того швидкого, інтенсивного процесу дорослішання у ранньому юнацькому віці, усіляко намагаються зберегти «дитячі» форми контролю, спілкування з дітьми. Саме цей момент старшокласники вважають головним чинником своїх проблем у спілкуванні та розумінню з батьками [15] (Гуцало Е. У.).

Потреба старшокласника у тому, щоб дорослі, особливо батьки, визнали його рівноправним партнерами у спілкуванні, породжує конфлікти.

Слід зауважити, що на практиці дослідники часто мало звертають уваги на ще один момент особливостей своєрідності процесу спілкування старшокласників з дорослими. Батьки, які спостерігають дорослішання своїх дітей, найчастіше помічають у цьому процесі тільки його негативні боки: юнак стає «неслухняним», «потайливим» тощо – і зовсім не помічають пагонів позитивного, нового. Одним із таких моментів є розвиток у молодшому юнацькому віці прагнення допомогти дорослим, підтримати, розділити їхнє горе або радість. Дорослі готові, у кращому випадку, виявити співчуття до своєї дитини, але зовсім не здатні прийняти подібне ставлення з його боку. Зрозуміло, чому саме так виходить, – для того, щоб прийняти таке ставлення до юнака, якраз і необхідно бути із ним «на рівних».

Важливо також підкреслити, що особистісний розвиток у ранній юності особливо залежить саме від стосунків з дорослими, які доповнюють спілкування з однолітками.

Спілкуючись із однолітками, старшокласники починають розуміти, що існує в житті певний ряд питань, на які ровесники не мають змогу відповісти, оскільки їх соціальний досвід також являється таким же недостатнім. Для

вирішення цих проблем вони починають звертатися до дорослих. Саме тому тематика питань спілкування старшокласника і дорослого так суттєво відрізняється. Щодо тем спілкування старшокласника із дорослими, то найбільш загальноживаними є: навчання, вибір майбутньої професії, міжособистісні стосунки, захоплення, норми моралі, минуле, теперішнє і майбутнє дитини, атмосфера у сім'ї тощо [21, с. 45] (Коваленко Є. І., Кириленко С. В., Щербань П. М.).

В віці 15-17 років починають формуватися власні погляди і відносини, особистість шукає шляхи самовизначення. Саме в цьому проявляється самостійність старшокласників. Якщо декілька років тому головними проявами самостійності для них були вчинки, то зараз це – власні погляди, оцінки, точки зору. Старшокласники починають претендувати на самостійність в більш відповідальних сферах життя.

Прагнення до самостійності, однак, не виключає потреби в спілкуванні з дорослими. Така потреба старшого школяра навіть вище, ніж в інших вікових періодах.

Основною умовою спілкування з дорослими є довіра. Відсутність довіри у вирішенні проблем особистісного та професійного самовизначення є однією з причин тривоги, яку юнаки відчують у спілкуванні з батьками і тими дорослими, від яких вони залежать.

В психології старшокласника особистість дорослого втрачає авторитет, якщо вона починає проводити з ним прямі спонукання, втручатися в їхні справи. Допомога досвідченої людини повинна нести перш за все тактовність подачі. Це дасть змогу утворити між старшокласником і дорослим явище довіри у спілкуванні. Конфлікти з батьками і вчителями завжди є результатом помилок як дітей, так і дорослих. Вони свідчать про необхідність коригування позиції дорослих стосовно старших школярів.

Якщо батьки прагнуть зберегти на даному етапі довірливі та дружні відносини, їм потрібно демократичного стилю виховання. Цей стиль в більшому ступені сприяє вихованню самостійності, активності, ініціативи і соціальної відповідальності. Поведінка дитини спрямовується в цьому випадку послідовно, і поруч з цим гнучко і раціонально:

- дорослі завжди пояснюють мотиви своїх вимог і заохочують їх обговорення;
- влада дорослого використовується лише за необхідністю;
- у дитині цінується як слухняність, так і її незалежність;
- дорослі встановлюють правила та твердо їх застосовують, проте не вважають себе безгрішними;
- дорослі прислуховуються до думки дитини [21, с. 51] (Коваленко Є. І., Кириленко С.В., Щербань П. М.).

Щоб зрозуміти відносини старшокласника з дорослими (вчителі, батьки тощо), необхідно знати, як змінюються з віком функції цих стосунків і пов'язаних з ними уявлень. В очах дитини дорослі виступають в декількох іпостасях:

- як джерело емоційного тепла і підтримки, без яких дитина відчуває себе беззахисною і безпорадною;
- як влада, директивна інстанція, розпорядник добробуту, покарань і заохочень;
- як зразок, приклад для імітації, втілення мудрості та кращих людських якостей;
- як старший друг і радник, якому можна довіряти все.

Отже, процес спілкування старшокласника з дорослими кардинально відрізняється від спілкування з ровесниками. Головними рисами такого типу спілкування є :потреба старшокласника у визнанні його рівноправним з дорослими, переважання дорослих тем спілкування, довіра у спілкуванні. Щоб

відносини юнака та дорослих правильно будувалися потрібно дотримуватися певних правил та норм поведінки обом із сторін.

РОЗДІЛ 2

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА КОМУНІКАТИВНЕ СЕРЕДОВИЩЕ СТАРШОКЛАСНИКІВ

2.1 Аналіз впливу соціальних мереж на особливості розвитку старшокласників

Оскільки, як ми вже говорили, сьогоденне суспільство характеризують як час зростання попиту на соціальні мережі, то логічно, що більшість користувачів сприймають їх як додатковий та одночасно окремий простір для розважального контенту, джерело інформації, засіб спілкування.

У процесі використання соціальних мереж для спілкування у віртуальному просторі і відбувається той самий вплив на комунікативні процеси, який нас цікавить. Між користувачами соціальної мережі виникає особливий простір – віртуальна реальність. Важливо те, що там починає утворюватися новий вид спілкування, діють інші закони та правила, ніж у реальному світі.

Перебуваючи у віртуальному світі та вивчаючи ту інформацію, яка розміщена у соціальних мережах, старшокласник формує свою поки що не до кінця усталену систему цінностей, яка визначає виняткове ставлення до певних дій, вчинків, явищ, як віртуального, так і реального життя; визначає його

поведінку та майбутню соціальну діяльність, що становить собою ціннісний компонент.

Що може ж манить юнаків у світ віртуальної реальності та спілкуванню онлайн? – Звичайно, це спроба втекти від проблем, труднощів, що виникають на певному етапі розвитку комунікативного середовища старшокласника.

Однак зауважимо, незважаючи на те, що соціальні мережі містять анкетні дані та фото майбутніх співрозмовників, все ж таки вони не мають змоги надати реалістичної картини уявлення про них. Анонімність спілкування сприяє самопрезентації користувача, надає можливість створити не просто враження за власним вибором, вигідне для цього самого користувача, але й бути тим, ким він сам забажає. Така дwoяка властивість нерідко призводить до появи так званої девіантної поведінки (тобто, поведінці, яка не відповідає уставленим нормам, внаслідок чого можуть порушуватися ці самі норми та канони) та агресивності.

Що може ж манить юнаків у світ віртуальної реальності та спілкуванню онлайн? – Звичайно, це спроба втекти від проблем, труднощів, що виникають на певному етапі розвитку комунікативного середовища старшокласника [23, с.13] (Литовченко І.В.).

За допомогою соціальної мережі старшокласники задовольняє приховані потреби, які вони не мають змоги втілювати в реальному житті, проте проявляють у мріях і фантазіях. Цей соціальний ресурс забезпечує їх втілення через можливість анонімних соціальних взаємодій, за допомогою яких можна створювати нові образи власного «Я».

Останнім часом, з урахуванням сьогоденної ситуації в Україні та світі, соціальні мережі використовуються і для навчання, точніше – дистанційного навчання. Використовуючи соціальну мережу для навчання старшокласник може сприймати одну й ту ж інформацію різними каналами сприйняття: зоровим, слуховим, оскільки є можливість прочитати, побачити та почути, що суттєво покращує процес засвоєння інформації

Якщо говорити про модель поведінки старшокласника ХХІ століття, то ми можемо прослідкувати тенденцію, що часто саме під впливом соціальних мереж генерується так звана парадигма переносу віртуального життя у реальне без усвідомлення цього самим юнаком. Віртуальний світ починає здаватися йому реальним, а з часом – юнак, начерпавшись віртуальних стереотипів та моделей спілкування, продукує власну соціальну ідентичність та комунікативне коло, що не завжди є адекватним явищем. Таким чином, соціальні мережі мають двоякий вплив на особливості розвитку старшокласника.

2.2 Дослідження процесу соціалізації через мережу Інтернет

Соціалізація є процесом становлення особистості, поступове засвоєння нею вимог суспільства, придбання соціально значимих характеристик свідомості і поведінки, які регулюють її взаємини із суспільством [28].

Процес соціалізації особистості відбувається упродовж усього життя, при цьому традиційні форми соціалізації включають два види – первинну і вторинну. Первинна соціалізація відбувається з дитинства у межах родинних зв'язків, вторинна – у межах соціальних інститутів і соціальних контактів поза межами безпосереднього життєвого середовища людини [30, с. 222].

Один із важливих важелів вторинної соціалізації особистості старшокласника – це саме соціальні мережі. Їх вплив прослідковується не лише у віртуальному світі, але й у реальному середовищі, в якому живе особистість. Контент, який створюється та передається стежками соціальних мереж – це певною мірою індикатор розвитку суспільства. Саме тому їх іноді використовують як засіб інформаційних війн, маніпуляцій людьми, соціалізації, виховання дітей, підлітків і молоді. Мережеве суспільство отримало змогу впливати на реальне життя, воно починає змінювати стиль життя особистості, зокрема звичні канали отримання інформації, характер міжособистісних взаємин, структуру дозвілля, відбувається інтенсивне вироблення нових

моделей взаємодії з середовищем. І, безумовно, все це впливає на безперервний процес соціалізації старшокласника.

Відомий білоруський соціолог та доктор соціологічних наук О. Н. Данилов розглядає у своїх працях процес соціалізації юнаків під впливом соціальних мереж у двох соціальних вимірах:

1. Соціалізація у віртуальному кіберпросторі, коли суб'єкт засвоює норми та цінності, моделі поведінки у віртуальній реальності, інтегрується в мережеві Інтернет-спільноти. Показниками цього є рівень його комп'ютерної та інформаційної грамотності старшокласника, знання правил і наявність навичок взаємодії в просторі соціальних мереж.

2. Соціалізація в реальному світі через призму віртуального виміру. По-друге, це соціалізація в реальному світі через віртуальний вимір [17, с. 4]. Вчений наголошує, що соціальні мережі стали потужним фактором соціалізації старшокласників. Крім цього, вони вийшли на рівень первинних соціальних інститутів та в деяких моментах їх випереджають за темпами та обсягами впливу, тим самим починаючи реалізовувати первинну соціалізацію.

На нашу думку, основними причинами цього наслідку стали постійне зростання динаміки сучасного життя, спад популярності традиційних соціальних інститутів і цінностей.

«Фонд розвитку Інтернет» під час своїх досліджень вивів так звану піраміду потреб, які юнаки задовольняють за допомогою соціальних мереж та Інтернету: потреба у самостійності; потреба у самореалізації та визнанні; потреба у пізнанні та визнанні; задоволення соціальної потреби у спілкуванні, у приналежності до групи за інтересами, в любові; потреба у володінні; пізнавальна потреба; у результаті використання соціальних мереж виникає відчуття повного контролю і володіння ситуацією, що задовольняє потребу в безпеці – одну з базових у системі потреб людини [19, с. 19] (Іванов В. М.).

Соціальні мережі надають змогу старшокласникам проявляти власну індивідуальність. Цього вони досягають не за рахунок стандартного способу через перетворення від індивіда до сталої особистості, а через використання сучасних комп'ютерних технологій. Як відомо, одна із важливих рис особистості – це активність, яка проявляється в прагненні юнаком постійно розширювати сферу своєї діяльності, не тільки пристосовуючись до ситуації, але і перетворюючи її. Саме спілкування є одним із тих факторів, які дають змогу активізувати особистість старшокласника. Спілкування як процес соціалізації впливає на емоції, відображаючи характер та висвітлює головну суть тієї чи іншої особи. Проте слід зауважити, що все вище сказане нами про вплив спілкування на процес соціалізацію старшокласника можна побачити, коли спілкування йде вербальним шляхом, а не в мережі Інтернет.

В наш час існує дійсно чимала кількість соц. мереж. Станом на грудень 2020 року, згідно даних сайту Statista.com найбільш популярною соціальною мережею серед юнаків в Україні був Facebook, яким регулярно користуються 44% учасників опитування. На другому місці опинився Instagram з часткою 18%. Також зауважимо, що 13% респондентів обрали пункт «Взагалі не користуюся соціальними мережами».

Можна дійти висновку, що останніми роками потужно зросла чисельність реєстрації в соціальних мережах. Тому онлайн - спілкування стало активнішою формою, ніж звичайне. Це явище спровокувало появу таких кризових форм віртуальної соціалізації, як:

- 1) негативні залежності;
- 2) компульсивна (нав'язлива) поведінка;
- 3) занурення старшокласниками у світ власних внутрішніх переживань для зменшення потреби в активному освоєнні реального соціуму.

Поява таких кризових форм, на нашу думку, могла бути спровокована так званими віртуальними канонами та нормами поведінки з елементами насилля в

соціальних мережах. Соціальні мережі можуть сприяти засвоєнню асоціальних, антиправових установок, які засвоюються і відтворюються в реальному світі юнаками. Таким чином, ми можемо говорити, що процес соціалізації старшокласника в соціальних мережах конструює новий тип соціального індивіда – Homo virtualis – людини, орієнтованої на віртуальність, творця, носія, споживача віртуальної культури [11] (Глущенко С.Д.).

Тож, проаналізувавши все вище сказане, можна говорити про те, що соціальні мережі мають можливість існування, оскільки їх вплив на процес соціалізації старшокласника неможливо зупинити. Проте необхідно раціонально використовувати час, проведений у соціальній мережі та все ж таки надавати перевагу звичайним способам спілкування, які позитивно впливають на особистість.

2.3 Характеристика позитивних та негативних сторін впливу соціальних мереж на процес спілкування старшокласників

До позитивних сторін впливу соціальних мереж на процес спілкування старшокласників ми можемо віднести подолання комунікативного дефіциту та розширення кола знайомих. Зауважимо, що явище дружби та спілкування в соціальних мережах часто досить поверхневе. В цьому віці старшокласники намагаються бути в центрі уваги, а також збільшити кількість друзів (підписників тощо) на своїй сторінці в соціальній мережі, у тому числі й за рахунок незнайомих людей. Такий підхід несе потенційну загрозу особистій безпеці юнака, який часто занадто відкритий у поширенні персональної інформації.

Нерідко неповнолітні користувачі створюють не один різний профіль (із різним іменем та контентом на сторінці) в одній соціальній мережі, що руйнівним чином позначається на їх самоідентифікації та автентичності

особистості [12] (Гнатюк Р.). Варто підкреслити, що сучасна молодь розглядає Інтернет і соціальні мережі як основне та повністю достовірне джерело інформації.

Часто старшокласники задовольняють потребу у самовираженні чи самореалізації в соціальній мережі. Вони використовують їх для демонстрації особистої позиції щодо обговорюваних питань, власних досягнень, розробок або творчості. У цьому випадку для значної частини користувачів самовираження стає важливішим мотивом для використання соціальних мереж, ніж спілкування або отримання інформації [17, с. 128] (Золотова Г. Д.).

Соціальні мережі сприяють покращенню комп'ютерної грамотності та процес навчання в цілому завдяки новим технологіям та методичним засобам. Збільшення обсягів дидактичного матеріалу за рахунок кібернаочності в соціальних мережах дає змогу збільшити відсоткову ставку засвоєння учнями класу необхідного матеріалу. Особливо це актуально у останній час із впровадженням дистанційного навчання. Саме соціальні мережі взяли на себе ту роль провідника між словами вчителя та генератором розумінням їх учнем.

Також позитивною рисою впливу соціальних мереж на комунікативне середовище старшокласника є можливість створення груп за інтересами.

Проте існує і так звана «ложка дьогтю» у впливі соціальних мереж – це відхід від справжнього життя, неможливість налагодити контакти з реальними людьми. І ця проблема дійсно дуже небезпечна: особистість зосереджується на власних переживаннях та проблемах, перестає спілкуватися з рідними та близькими, так як не знаходить належного розуміння з їхньої сторони. Згодом це призводить до того, що старшокласник втрачає необхідні йому у подальшому житті навички прояву інтересу до реальних людей у реальному світі [16, с.180] (Данько Ю. А.).

Отже, підсумовуючи вищесказане, хочемо виокремити позитивні та негативні сторони використання соціальних мереж. До позитивних ми віднесли:

- 1) відсутність перешкод для спілкування;
- 2) отримання корисної, нової інформації;
- 3) проведення дозвілля;
- 4) ознайомлення з відео й аудіо новинками;
- 5) допомога в навчанні;
- 6) можливість спілкування з друзями за інтересом;
- 6) всебічний розвиток.

До негативних сторін зловживання соціальних мереж ми віднесли наступні:

- 1) залежність від соціальних мереж та Інтернету в цілому;
- 2) негативний вплив на психофункціональний стан користувачів;
- 3) незахищеність особистої інформації та особистих даних;
- 4) не завжди достовірна інформація, якій без перевірки повністю довіряють юнаки;
- 5) відкритий доступ до негативної інформації;
- 6) фінансові витрати на соціальні мережі;
- 7) замкнутість особистості в реальному житті;
- 8) втрата можливості побудови соціальних контактів та друзів;
- 9) роздратування під час живого спілкування;
- 10) втрата навичок вербального та невербального спілкування;
- 11) невиконання власних обов'язків;
- 12) десоціалізація старшокласника в реальному світі;
- 13) деструктивні зміни у психіці та поведінці особистості.

РОЗДІЛ 3

ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА ОСОБЛИВОСТІ СПІЛКУВАННЯ СТАРШОКЛАСНИКІВ

3.1. Характеристика вибірки та методів психологічного дослідження впливу соціальних мереж на особливості спілкування старшокласників

Взагалі, емпіричне дослідження – це спостереження і дослідження конкретних явищ, експеримент, а також узагальнення, класифікація та опис результатів дослідження та експерименту, впровадження їх у практичну діяльність людей. Важлива особливість емпіричного дослідження полягає в тому, що використовуються специфічні методи збирання інформації. Це дозволяє вести якісний аналіз соціальних проблем, включаючи складні з них, становище суспільної думки, особливості суспільної, групової свідомості людей та ін.

Виділяють чотири основні методи дослідження:

1) аналіз документів;

- 2) спостереження;
- 3) опитування;
- 4) соціальний експеримент [6] (Вайнола Р. Х.).

Для дослідження впливу соціальних мереж на особливості спілкування старшокласників нами було обрано метод емпіричного дослідження – опитування. В основі цього методу – сукупність питань, яка пропонується респонденту, відповіді якого і дають змогу отримати необхідну інформацію для даного дослідження. Основними методами (способами) опитування інтерв'ю (бесіда із респондентом, побудована шляхом питання / відповідь) та анкетування (опитування за допомогою опитувального листка).

Анкетне опитування передбачає реєстрацію відповідей самим опитуваним. Є різні види анкетного опитування: поштове (анкети розсилаються поштою); пресове (анкети публікуються в пресі); телефонне (опитування ведеться по телефону); роздаткове (анкети вручаються респондентам особисто), онлайн (респондентам в мережі Інтернет пропонується заповнити анкети).

Дослідження проводилось у соціальній мережі Facebook (тобто, онлайн – анкетування). У ході дослідження ми звернулися до методу анкетування. Перелік питань анкети дослідження наведено у «Додатку Б». Для більш точного результату під час дослідження брали участь 100 респондентів віком 15-17 років.

Найперше запитання (крім формальних – вік та стать), стосувалося саме видів соціальних мереж. Нас зацікавило які із них є найпопулярніші серед рецензентів. (див. рис. 3.1.).

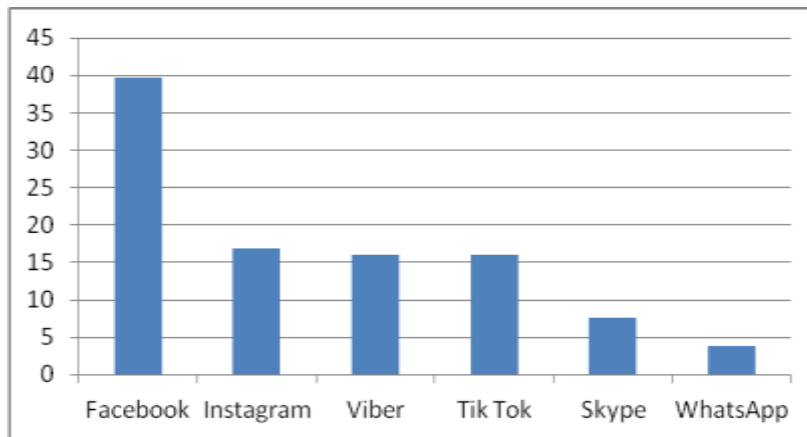

Рис. 3.1. В яких соц. мережах/месенджерах у вас є аккаунти і як часто ви ними користуєтесь?

Отже, найбільшою популярністю серед старшокласників користуються Facebook, Instagram та Viber.

Досить важливе питання щодо часу, який користувачі відводять на сидіння у соціальних мережах. Проаналізувавши відповіді ми отримали наступний результат – 53% проводять 2-4 години щодня, 24% менше 1 години, 17% 5-7 годин, 6% більше 7 годин (див. рис. 3.2).

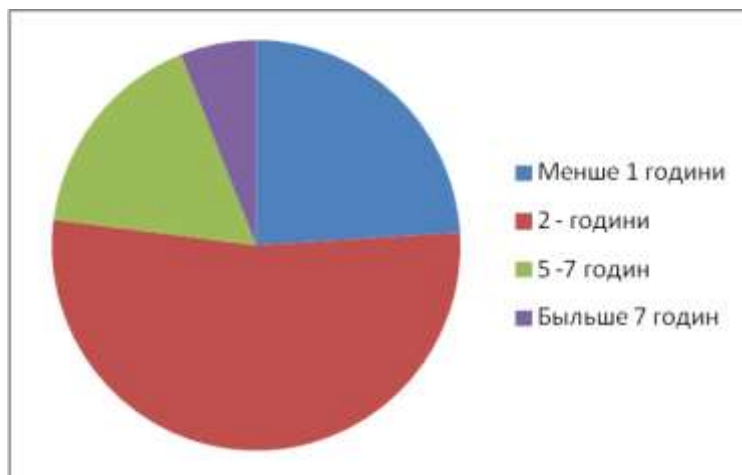

Рис. 3.2. Скільки часу ви проводите у всіх соціальних мережах в цілому?

Згідно відповідей на питання про залежність від соціальної мережі 44% респондентів відповіли, що частково є, у 50% – ні і 6% відповіли, що так (див. рис. 3.3).

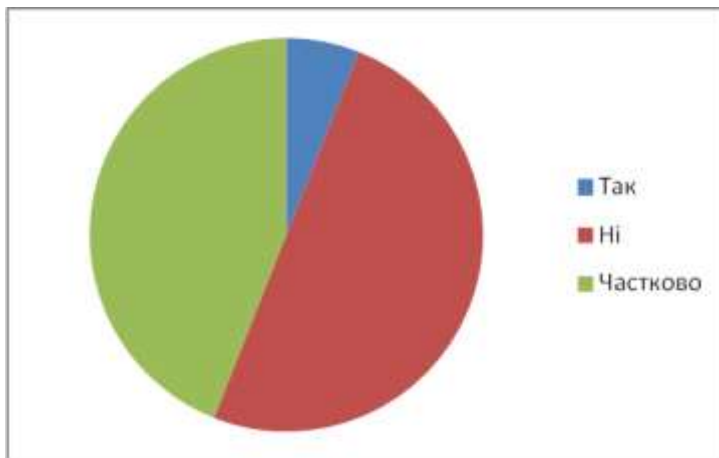

Рис. 3.3. Чи вважаєте ви, що у вас є залежність від соціальних мереж?

Дуже цікавим виявилось питання про можливе закриття усіх соціальних мереж. При чому, питання доповнюють причино-наслідковий зв'язок із минулим запитанням. Дослідивши відповіді наших рецензентів, ми помітили, що лише 41% відповіли, що їм байдуже. У останніх уже починає розвиватися стадія залежності, оскільки 36% будуть незадоволені, 23% – дуже незадоволені (див. рис. 3.4).

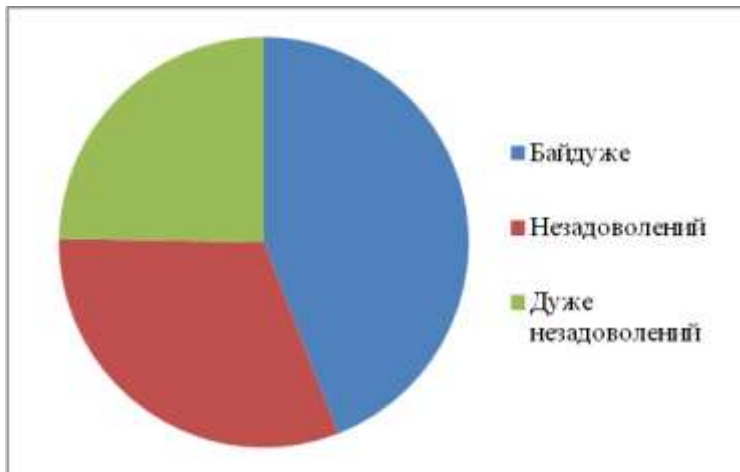

Рис. 3.4. Якою буде ваша реакція, якщо випадково станеться, що всі соціальні мережі й подібні сайти у світі закриють?

Коли ми поцікавилися, чи готові ви без будь-якої причини видалити свій профіль у соціальній мережі або просто стерти всю інформацію на ній і ніколи більше не заходити, то лише 41% відповіли що ні, тому що там уся необхідна інформація та контакти.

Тобто, ми можемо припустити, що майже половина старшокласників має ярко виражену, або ту, яка тільки розвивається залежність від соціальних мереж.

Питання щодо причини зареєструватися в соціальній мережі, показало, що найперша – це цікавість 42% і лише потім 28% – друг, подруга, 30% – бажання завести нових друзів (див. рис. 3.5).

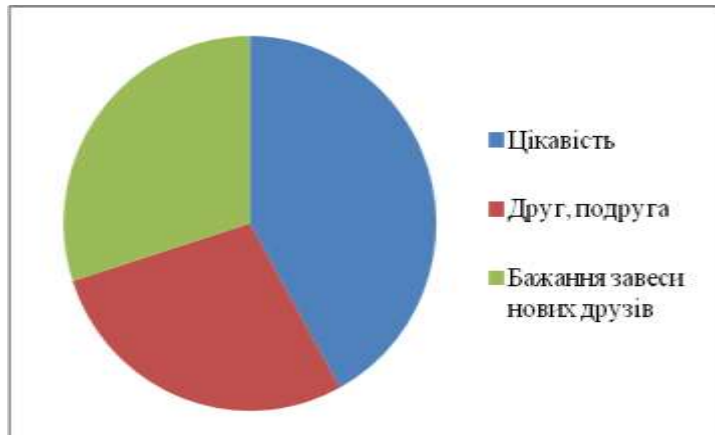

Рис. 3.5. Що вас підштовхнуло зареєструватися у соціальній мережі?

На запитання, чому я користуюся соціальними мережами, респонденти відповіли так (можливість декількох відповідей):

- вони допомагають підтримувати зв'язок зі знайомими – 73%;
- вони допомагають зв'язатися з людьми, яких я не бачив деякий час (наприклад, друзі, які знаходяться далеко) – 58%;
- вони дають змогу приєднатися до різних груп, що мене цікавлять – 43%;
- вони допомагають зайняти вільний час – 32%;
- вони допомагають організувати та зберігати важливу для мене інформацію – 31%;
- вони допомагають отримати необхідну інформацію – 31%.

Відповідаючи на запитання, що ви робите у соціальних мережах ми отримали такі результати (див. рис. 3.6):

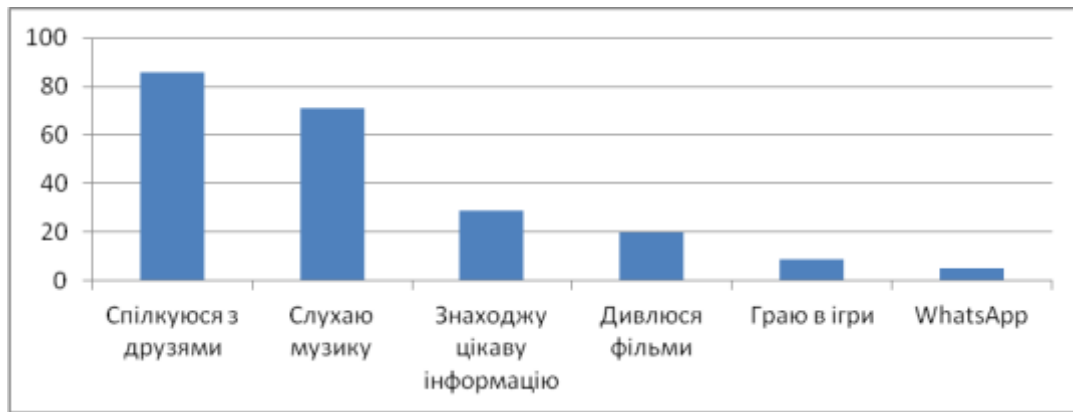

Рис. 3.6. Що ви робите у соціальних мережах?

Отже, основна причина сидіння старшокласника у соціальній мережі – це спілкування та прослуховування музики.

Коли ми поцікавилися, з якого ж пристрою та місця найчастіше ви заходите до соціальної мережі, то лише 58% респондентів відповіли що заходять із домашнього комп'ютера. Всі інші використовують час, відведений для занять іншого роду (навчання, прогулянки та спілкування з друзями і близькими) для сидіння в соціальних мережах (див. рис. 3.7).

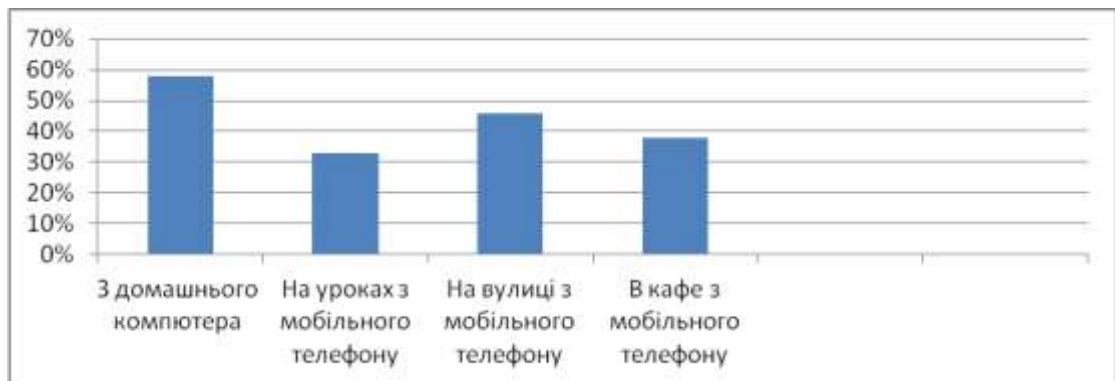

Рис. 3.7. З якого пристрою ви заходите у соціальні мережі

На наступне запитання, чи бувало так, що ви не встигали зробити домашнє завдання через тривале перебування в соціальних мережах, 47% респондентів дали відповідь «Ні, не бувало», хоча 26% відповіли, що іноді не встигали зробити домашнє завдання .

На запитання, чи згодні ви з твердженням, що соціальні мережі заважають вам навчатися, 68% дали відповідь «Ні, не заважають», 21% відповіли «Так заважають», і 13% відповіли: «Важко сказати».

Для пошуку інформації в Інтернеті найчастіше використовують пошукові сервіси 86% опитаних.

На запитання, чи зареєстровані від свого імені, 88% відповіли, що так.

На запитання, скільки людей у вас у друзях, ми отримали такі результати: до 50-39%; 50-100-21%; 100-200-18%; 200-500-10%; більше 500-7%.

Таким чином, провівши дане емпіричне дослідження ми можемо бачити реальну картину впливу соціальних мереж на особливості спілкування старшокласників, близько 40-50 % опитуваних нами юнаків мали латентну або явну форму залежності від соціальних мережах. При цьому у кожному із питань прослідковувалася ця залежність.

Також отримана вибірка відповідей дала змогу відповісти на цілу низку актуальних питань щодо процесу соціалізації та спілкуванню юнаків в мережі онлайн. Анкетування відкрило реальні цифри по темі нашого питання щодо кожного із досліджуваних моментів.

3.2. Розробка рекомендацій щодо профілактики негативного впливу соціальних мереж

Для зменшення впливу соціальних мереж та профілактики інтернет – залежності у старшокласників ми пропонуємо їх батькам дану вибірку рекомендацій:

1. Разом із дитиною створіть комп'ютерний куточок безпеки. Біля робочого місця створіть разом стенд із власними сімейними правилами використання Інтернету. Запропонуйте дитині включити туди такі пункти, як: кількість проведення часу в соціальних мережах, у який час дитина може ним

користуватися, обмеження на відвідування деяких сайтів або перегляд інших матеріалів.

2. Якщо комп'ютер знаходиться у кімнаті старшокласника, то його необхідно перенести в загальну кімнату, якщо маєте таку можливість. Якщо ні, то ми пропонуємо на вхід до комп'ютера поставити пароль та увімкнути функцію сну при довгому сидінню на сайтах соціальних мереж.

3. Стежте за тим, щоб ваша дитина проводила більше часу на повітрі, в компанії своїх однолітків. Не забувайте про позашкільні заняття та захоплення.

4. Якщо Вашій дитині не вистачає спілкування з однолітками – запропонуйте їй налагодити контакти за допомогою фахівця. Також корисним та цікавим буде записати сина чи доньку в гурток за інтересами – ці заняття сприяють усуненню комплексів у спілкуванні.

5. Намагайтесь контролювати своїх дітей в Інтернеті. Але не варто забувати, що основна умова спілкування старшокласника з дорослими – довіра. Щоб не нашкодити стосункам з дитиною, варто поцікавитися спеціальними програмами, які обмежують використання Інтернету та здійснюють контроль над сайтами, що відвідує ваша дитина.

6. Приділяйте більше часу спілкуванню з власними дітьми та уваги до їх життя. Запропонуйте ввести дні сімейного дозвілля, коли ви разом будете займатися якоюсь цікавою для вас обох діяльністю.

Оскільки одна із причин сидіння в соціальних мережах – це спілкування, то наповнивши цю чашу, Ви зможете відбити цікавість довгого сидіння там своєї дитини.

ВИСНОВКИ

На основі теоретичного аналізу та проведеного емпіричного дослідження ми дійшли наступних висновків:

1. Спілкування є однією головних проблем, яка є поводитирем під час вивчення питань сприйняття й розуміння людьми одне одного, лідерства й керівництва, колективі та груп, взаємин між людьми в колективах та групах. згуртованості і конфліктності, міжособистісних взаємин та ін. Спілкування допомагає глибше розглянути процес міжособистісної взаємодії.

Спілкуючись, люди обмінюються інформацією, узагальненнями, думками, почуттями. Тому спілкування можна охарактеризувати так:

- комунікація, приймання і передавання інформації ;
- взаємодія, взаємовплив, обмін думками, цінностями, діями;
- сприймання та розуміння одне одного, тобто пізнання себе та іншого.

Отже, спілкування – міжособистісна і міжгрупова взаємодія, основу якої становить пізнання одне одного й обмін певними результатами психічної діяльності (інформацію, думками, почуттями, оцінками тощо). Інакше кажучи, спілкування – це взаємодія двох або більше людей, спрямована на узгодження та об'єднання зусиль з метою налагодження взаємин і досягнення загального результату .

У життєдіяльності старших школярів важлива роль належить їх спілкуванню з ровесниками. Міжособистісне спілкування старшокласників у колі ровесників є важливим чинником розвитку особистості. Спілкування з ровесниками характеризується розширенням його сфери. Емоційна прив'язаність у міжособистісних стосунках реалізується у юнацькій дружбі. У сфері інтимних стосунків старшокласники задовольняють свої важливі соціально-психологічні потреби. Основною умовою спілкування з дорослими є довіра.

Процес спілкування старшокласника з дорослими кардинально відрізняється від спілкування з ровесниками. Головна умова даного спілкування – довіра. А головними рисами такого типу спілкування є потреба старшокласника у визнанні його рівноправним з дорослими, переважання дорослих тем спілкування, довіра у спілкуванні. Щоб відносини юнака та дорослих правильно будувалися потрібно дотримуватися певних правил та норм поведінки обом із сторін.

2. У процесі використання соціальних мереж для спілкування у віртуальному просторі і відбувається той самий вплив на комунікативні процеси, який нас цікавить. Між користувачами виникає особливий простір –

віртуальна реальність. Важливо те, що там починає утворюватися новий вид спілкування, діють інші закони та правила, ніж у реальному світі.

Перебуваючи у віртуальному світі та вивчаючи ту інформацію, яка розміщена у соціальних мережах, старшокласник формує свою поки що не до кінця уставлену систему цінностей, яка визначає виняткове ставлення до певних дій, вчинків, явищ, як віртуального, так і реального життя; визначає його поведінку та майбутню соціальну діяльність, що становить собою ціннісний компонент.

Якщо говорити про модель поведінки старшокласника XXI століття, то ми можемо прослідкувати тенденцію, що часто саме під впливом соціальних мереж генерується так звана парадигма переносу віртуального життя у реальне без усвідомлення цього самим юнаком.

Соціальні мережі надають змогу старшокласникам проявляти власну індивідуальність. Цього вони досягають не за рахунок стандартного способу через перетворення від індивіда до сталої особистості, а через використання сучасних комп'ютерних технологій.

Зростання популярності онлайн – спілкування спровокувало появу таких кризових форм віртуальної соціалізації, як:

- 1) негативні залежності;
- 2) компульсивна (нав'язлива) поведінка;
- 3) занурення старшокласниками у світ власних внутрішніх переживань для зменшення потреби в активному освоєнні реального соціуму.

Поява таких кризових форм, на нашу думку, могла бути спровокована так званими віртуальними канонами та нормами поведінки з елементами насилля в соціальних мережах. Соціальні мережі можуть сприяти засвоєнню асоціальних, антиправових установок, які засвоюються і відтворюються в реальному світі юнаками.

Все ж таки соціальні мережі мають можливість на існування, оскільки їх вплив на процес соціалізації старшокласника не можливо зупинити. Проте необхідно раціонально використовувати час, проведений у соціальній мережі та все ж таки надавати перевагу звичайним способам спілкування, які позитивно впливають на особистість.

3. Позитивними сторонами соціалізації через мережу Інтернет є

- 1) відсутність перешкод для спілкування;
- 2) отримання корисної, нової інформації;
- 3) проведення дозвілля;
- 4) ознайомлення з відео й аудіо новинками;
- 5) допомога в навчанні;
- 6) можливість спілкування з друзями за інтересом;
- 7) всебічний розвиток.

До негативних сторін зловживання соціальних мереж ми віднесли наступні:

- 1) залежність від соціальних мереж та Інтернету в цілому;
- 2) негативний вплив на психофункціональний стан користувачів;
- 3) незахищеність особистої інформації та особистих даних;
- 4) не завжди достовірна інформація, якій без перевірки повністю довіряють юнаки;
- 5) відкритий доступ до негативної інформації;
- 6) фінансові витрати на соціальні мережі;
- 7) замкнутість особистості в реальному житті;
- 8) втрата можливості побудови соціальних контактів та друзів;
- 9) роздратування під час живого спілкування;
- 10) втрата навичок вербального та невербального спілкування;
- 11) невиконання власних обов'язків;
- 12) десоціалізація старшокласника в реальному світі;

13) деструктивні зміни у психіці та поведінці особистості.

4. Для візуалізації впливу соціальних мереж на особливості спілкування старшокласників нами було проведено емпіричне соціальне дослідження методом анкетування 100 респондентів віком 15- 17 років у мережі Facebook. Дослідження показало, що :

1) найбільшою популярністю серед старшокласників користуються соціальні мережі Facebook, Instagram та Viber;

2) більше 50% старшокласників проводить щодня в соціальних мережах мінімум 2 години;

3) 44 % відповіли, що мають часткову залежність від соціальних мереж та 6% визнали цю залежність;

4) повне закриття соціальних мереж не готові прийняти 36% та 23% будуть дуже не задоволені;

5) на запитання, чи зможете ви без будь-якої причини видалити свій профіль у соціальній мережі або просто стерти всю інформацію на ній і ніколи більше не заходити, 41% відповіли що ні, тому що там уся необхідна інформація та контакти;

6) основними причинами зареєструватися в соціальній мережі, 42% респондентів назвали цікавість, 28% – друг, подруга, 30% – бажання завести нових друзів;

7) більшість респондентів використовують соціальні мережі для спілкування з друзями (86%) та прослуховування музики (71%).

8) 26% респондентів зізналися, що іноді не встигали зробити домашнє завдання, сидячи в соціальних мережах;

9) 21% опитуваних підтвердили те, що соціальні мережі заважають їм навчатися, 13% – вагаються.

Анкетування дало змогу побачити реальні цифри по темі нашого дослідження і, нажаль, вони не зовсім втішні – близько 40-50% опитуваних

нами рецензентів мають латентні або явну форму залежності від соціальних мереж.

5. Тому ми розробили рекомендації щодо мінімізації негативного впливу соціальних мереж для батьків:

1. Разом із дитиною створіть комп'ютерний куточок безпеки. Біля робочого місця створіть разом стенд із власними сімейними правилами використання Інтернету. Запропонуйте дитині включити туди такі пункти, як: кількість проведення часу в соціальних мережах, у який час дитина може ним користуватися, обмеження на відвідування деяких сайтів або перегляд інших матеріалів.

2. Якщо комп'ютер знаходиться у кімнаті старшокласника, то його необхідно перенести в загальну кімнату, якщо маєте таку можливість. Якщо ні, то ми пропонуємо на вхід до комп'ютера поставити пароль та увімкнути функцію сну при довгому сидінню на сайтах соціальних мереж.

3. Стежте за тим, щоб ваша дитина проводила більше часу на повітрі, в компанії своїх однолітків. Не забувайте про позашкільні заняття та захоплення.

4. Якщо Вашій дитині не вистачає спілкування з однолітками – запропонуйте їй налагодити контакти за допомогою фахівця. Також корисним та цікавим буде записати сина чи доньку в гурток за інтересами – ці заняття сприяють усуненню комплексів у спілкуванні.

5. Намагайтесь контролювати своїх дітей в Інтернеті. Але не варто забувати, що основна умова спілкування старшокласника з дорослими – довіра. Щоб не нашкодити стосункам з дитиною, варто поцікавитися спеціальними програмами, які обмежують використання Інтернету та здійснюють контроль над сайтами, що відвідує ваша дитина.

6. Приділяйте більше часу спілкуванню з власними дітьми та уваги до їх життя. Запропонуйте ввести дні сімейного дозвілля, коли ви разом будете займатися якоюсь цікавою для вас обох діяльністю.

Оскільки одна із причин сидіння в соціальних мережах – це спілкування, то наповнивши цю чашу Ви зможете відбити цікавість довгого сидіння там своєї дитини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Барановська Л. В., Глушаниця Н. В. Психологія ділового спілкування: навч. посібник. К., 2016. 242с.
2. Белінська О. Н., Жичкина А. М. Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати [Електронний ресурс] *Сучасні дослідження віртуальної комунікації: проблеми, гіпотези, результати*. Режим доступу: www.psychology.ru/internet.

3. Богдан М. С., Горецька О. В. Психологічні особливості спілкування залежних від соціальних мереж. *Психологія і соціологія: проблеми практичного застосування*. 2019. С. 25-29.
4. Бондарчук, О. І. Психологічні особливості взаємодії у віртуальних соціальних мережах. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Психологічні науки*. 2013. №114. С. 7-11.
5. Бородін Є. І., Комарова К. В. Соціально-психологічні основи ділового спілкування: Навч. посібник. Д., 2019. 183с.
6. Вайнола Р. Х. Технологізація соціально-педагогічної роботи: теорія та практика [навчальний посібник за ред проф. С. О. Сисоєвої]. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, 2008. 134 с.
7. Вакуліч Т. М. Інтернет-залежність як новий вид адитивної поведінки. *Науковий часопис НПУ ім. М. Драгоманова*. Серія №12. Психологія / За ред. Долинської Л. В. К. : НПУ імені М.П. Драгоманова, 2005. Вип.7(31). С. 22.
8. Веретенко Т. Г. Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі. [Електронний ресурс]. *Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі*. Режим доступу: <http://elibrary.kubg.edu.ua>.
9. Веретенко, Т., Ярмоленко, К. Соціально-педагогічна профілактика інтернет-залежності. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2018, № 19, Т. 1. С. 145-149.
10. Галіч, Т. О. Соціальні мережі Інтернет як агент соціалізації молоді. *Сучасні суспільні проблеми у вимірі соціології управління: збірник наукових праць ДонДУУ*, Т. 15, Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. 2020, № 1 (95). С. 250-256.

11. Глущенко С. Д. Соціально-психологічні особливості Інтернет-адикційної поведінки особистості. *Молодь: освіта, наука, духовність: тези доповідей*. Частина I. К.: Університет «Україна». 2018. 547 с.
12. Гнатюк Р. Соціальні мережі: співвідношення позитиву і негативу? *Науковий огляд*. 2019, № 2. С. 84 – 87.
13. Гнатюк Р. Соціальні мережі: співвідношення позитиву і негативу? [Електронний ресурс]. *Соціальні мережі: співвідношення позитиву і негативу*. Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/family/socialni-merezhispivvidnoshennyapozitivu-i-negativu.html>
14. Гончарук В. Д. Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія [Електронний ресурс]. *Безпека дітей в Інтернеті: попередження, освіта, взаємодія*. Режим доступу: <http://konf.koipro.kr.ua>
15. Гуцало, Е. У. Соціальна ситуація розвитку старшокласника. Режим доступу: https://wiki.cuspu.edu.ua/index.php/Гуцало_8.2._Соціальна_ситуація_розвитку_старшокласника._Провідна_діяльність
16. Данько Ю. А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації: плюси і мінуси. *Сучасне суспільство: політичні науки, соціологічні науки, культурологічні науки*. 2012. С. 179-184.
17. Золотова Г. Д. Сутність технологічних видів адиктивної поведінки дітей. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка* № 13 (272), Ч. IV, 2013. С.126-130.
18. Іванов М. Психологічні аспекти негативного впливу ігрової комп'ютерної залежності на особистість людини [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://flogiston.ru/projects/articles/gameaddict2.shtml> .
19. Іванов В. М. Діти в Інтернеті: сучасна статистика життя у віртуальному світі [посібник для батьків]. К: Видавництво ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2020. 54с.

20. Карандашева О. В. Робота практичного психолога з учнями, схильними до адиктивної поведінки. *Тренінгові, соціально-реабілітаційні і навчальні програми із формування здорового способу життя в учнівської, студентської молоді*. К.: Ніка-Центр, 2008. С. 59–67.
21. Коваленко Є. І., Кириленко С. В., Щербань П. М. Культура спілкування: навч.-метод. посібник. К., 2000. 1997. 328 с.
22. Лаврухіна О. І. Інтернет-залежність як проблема сучасності [Електронний ресурс] *Інтернет-залежність як проблема сучасності*. Режим доступу: www.rusnauka.com/10_DN_2012
23. Литовченко І. В. Діти в Інтернеті: як навчити безпеці у віртуальному світі [посібник для батьків]. К: Видавництво ТОВ «Видавничий будинок «Аванпост-Прим», 2010. 48 с
24. Малєєва, Н. С. Комунікативна поведінка залежних від соціальних мереж користувачів. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2016, №1(52). С. 74-78.
25. Мартинюк, Т. А. Теоретичні засади проблеми формування комп'ютерної залежності серед дітей та підлітків. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки*. 2014, № 122. С. 155-159.
26. Махновець, В. Профілактика інтернет-залежності школярів. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/16603/1/Махновець.pdf>.
27. Млодик І. Що роблять діти в соціальних мережах. Як їм допомогти [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://onlinebezpeka.com/uk/advice-for-parents/communication-in-network/article/ssho-robljatj-diti-v-sotsialnihmerezhakh-jak-im-dopomogti>
28. Основні етапи соціалізації особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua/vnz/reports/sociology/12652/>

29. Потьомкіна Н. Соціально-педагогічна профілактика залежності старшокласників від соціальних мереж засобами кінопродукції. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020, № 1 (95). С. 82-92.

30. Соціологія: підручник / за ред. В. Г. Городяненка. 3-тє вид., переробл. і доп. К.: ВЦ «Академія», 2008. 544 с.

ДОДАТОК А

**КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ
ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНЬСЬКОГО
ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ**

я, Рабіша Алла Федорівна
учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного Університету, УСВІДОМЛЮЮ, що академічна
добročесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ:
– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;

ДОДАТОК Б

**Анкетування впливу соціальних мереж на комунікативне середовище
старшокласника**

1.Ваша стать?

а) чоловік

б) жінка

2. Ваш вік? _____

3. У яких соц. мережах/месенджерах у Вас є акаунти і як часто ви ними користуєтесь, використовуючи шкалу від 0 до 5 (де 0 – не користуюсь, а 5 – використовую щоденно):

1)Facebook	4)Tik Tok
2)Instagram	5)Skype
3)Viber	6)WhatsApp

4.Скільки часу щодня Ви проводите в усіх зареєстрованих соціальних мережах в цілому?

- Менше 1 год.
- 2-4 год.
- 5-7 год.
- Більше 7 год

5.Чи вважаєте Ви, що у Вас є залежність від соціальних мереж?

- Так
- Частково
- Ні

6. Якщо випадково станеться, що всі соціальні мережі й тому подібні сайти у світі закриють, ви будете ...?

- Дуже незадоволені
- Мені байдуже
- Незадоволені
- Дуже задоволені
- Задоволені

7.Чи зможете ви без будь-якої причини видалити свій профіль у соціальній мережі або просто стерти всю інформацію на ній і ніколи більше не заходити туди?

- Так, без проблем
- Ні, там уся необхідна мені інформація та контакти
- Я що дурень, у мене там більше 1000 друзів/підписників!
- Не знаю, важко відповісти

8.Що вас підштовхнуло зареєструватися в соціальній мережі?

- Друг (подруга)
- Бажання завести нових друзів
- Всі мої друзі там, чим я гірший
- Бажання пограти в он-лайн-ігри
- Цікавість
- Навчальна чи робоча необхідність

9. Я використовую соціальні мережі, тому що:

- вони допомагають підтримувати зв'язок зі знайомими
- вони допомагають підтримувати зв'язок із людьми, з якими інакше був би загублений контакт
 - вони допомагають зв'язатися з людьми, яких я не бачив деякий час (наприклад, друзі, які знаходяться далеко)
 - вони допомагають знайомитися з новими людьми
 - вони допомагають отримати інформацію про те, що роблять інші люди
 - вони допомагають спостерігати за життям інших людей
 - вони допомагають отримати необхідну інформацію
 - вони допомагають ділитися інформацією, яку побачать (прочитають) інші люди
 - вони допомагають продемонструвати іншим мої думки, почуття, інтереси і т.д.
 - вони допомагають підтримувати зв'язок з однодумцями
 - вони дають змогу приєднатися до різних груп, що мене цікавлять

- вони допомагають мені навчатися
- вони допомагають організувати та зберігати важливу для мене інформацію
- вони допомагають створювати події та заходи, або приєднатися до вже створених
- вони допомагають зайняти вільний час

• там можна грати он-лайн-ігри

10. Що Ви робите у соц. мережах?

- спілкуюся з друзями;
- граю в ігри;
- слухаю музику;
- знаходжу цікаву інформацію
- дивлюся фільми;
- все вище перераховане;

11. З якого пристрою ви заходите у соціальні мережі?

- з домашнього комп'ютера
- на уроках з мобільного телефону
- на вулиці з мобільного телефону
- в кафе з мобільного телефону
- свій варіант

12. Чи бувало так, що ви не встигали зробити домашнє завдання через тривале перебування в соціальних мережах?

- дуже рідко
- іноді
- дуже часто
- практично завжди
- ніколи

13. Чи згодні ви з твердженням, що соц. мережі заважають вам навчатися?

- так
- ні
- важко сказати

14. Для пошуку інформації в Інтернеті, Ви найчастіше використовуєте?

- соціальні мережі
- пошукові сервери (Яндекс, Google, інші)
- приблизно однаково два перших пункти
- свій варіант

15. Ви зареєстровані від свого імені?

- так
- ні

16. Скільки людей у Вас у друзях?

- до 50;
- 50-100;
- 100-200;
- 200-500;
- більше 500